

Posudek školitelky na bakalářskou práci Jitky Musilové

Název práce: **Biblické obrazy božství a ženství pohledem křesťanek – členek Českobratrské církve evangelické**

Posudek zpracovala: Doc. PhDr. Blanka Knotková-Čapková, Ph.D., vedoucí práce

Jitka Musilová si za **téma** své bakalářské práce zvolila reflexi vybraných biblických obrazů v kontextu interpretačního rámce feministické teologie. Jedná se o pohled deseti vybraných respondentek, aktivních členek ČCE, zpracovaný metodou polostrukturovaných rozhovorů. Téma i jeho zpracování je zcela původní a v českém odborném kontextu je lze označit za průkopnické.

Strukturu práce považuji za zdařilou. Poměr teoretické, metodologické a analytické části je přijatelný, i když analytická část by mohla být proporcionálně obsáhlejší. Velmi vhodné je zařazení Slovníčku pojmů na závěr práce (str. 63-65) – zaslouží si ocenění, že u každé definice je uveden i odkaz na zdroj. Jedinou výhradu bych měla k odkazu pouze na Junga u pojmu archetypy; zde by mělo být uvedeno, že i když některé feministické teoložky (např. citovaná Ulanov) z Junga velmi čerpají, je pro mnohé jiné feministické autorky Jungovo pojetí terčem kritiky (Annis Pratt a další). Tuto poznámku uvádím především proto, že se autorka sama hlásí k metodě feministického výzkumu (viz kapitola o Metodologii).

V **Úvodu** je představeno téma a zdůvodněn jeho výběr, cíl výzkumu i **výzkumné otázky**. Zaměřují se především na genderové vnímání božství a některých konceptů femininity, především jak jsou prezentovány v biblickém příběhu o stvoření, v Písni písní a v Pavlových epištolách. Jedná se o vybrané koncepty, které jsou často i předmětem zkoumání feministických teologických textů (viz bibliografie práce a průběžné odkazy). Tento výběr si nikterak neklade nárok na úplnost (například otázka sexuality nebyla předmětem této práce).

Teoretická část je rozdělena do kapitol 2 a 3. Kapitola 2 se zabývá základními genderovými koncepty ve vztahu k dalšímu textu (gender jako obecný koncept, gender a socializace a gender a křesťanství). Kladně hodnotím, že je zde alespoň zmíněno hledisko intersekcionalní (str. 12), tj. že pro současnou úroveň genderové analýzy jsou nezbytné i další kategorie (nejen gender), jako např. kultura (zde uvedeny mezikulturní rozdíly), i když vcelku se charakteristika genderu drží spíše pojetí druhé vlny feminismu. V kontextu feministické teologie je to ještě přijatelné, poněvadž mnohé i současné feministické teoložky v tomto duchu gender stále pojmají. Dále je představena feministická teologie jako samostatná disciplína, na což navazuje 3. kapitola (jádro teoretické části). Zde autorka velmi zdařile nejen charakterizuje vybrané teoretické koncepty, ale také, což zaslouží ocenění, u každého konkrétně uvádí, ke které výzkumné otázce se vztahuje a jaký význam má pro následnou analýzu. Tuto kapitolu považuji za velmi dobře zpracovanou. Za poznámku stojí, že je doplněna i vlastním autorským překladem básně jedné z teoložek, jejíž odborný text je též citován, Carter Heyward.

Metodologická část je zpracována kvalitně s odkazy na odbornou literaturu. Autorka věnuje dostačující pozornost zvoleným metodám a zaměřuje se na obecně méně známou metodu feministického výzkumu. Zohledňuje i vlastní pozicionalitu výzkumnice a uvědomuje si úskalí vlastní lokace (str. 33). Drobná poznámka: na téže stránce uvádí, že si je „jistá, že respondentky odpovídaly upřímně“. Na výzkumnici není, aby posuzovala „upřímnost“ odpovědí, ale aby je interpretovala. Jednou z otázek k obhajobě by tedy mohlo být, jak by diplomandka vysvětlila vztah svého pojetí „upřímnosti“ a sebereflexe v kontextu feministického rozhovoru.

Empirická (analytická) část: Autorka si stanovila dvě hlavní kategorie analýzy, Obrazy božství a Obrazy ženství. V jejich rámci vytvořila podkategorie, které jednak reflektují výzkumné otázky (Píseň písní, str. 42, v empirické části doplněno o dovětek „obraz lásky

mezi mužem a ženou“), jednak jak vyplynuly z rozhovorů (např. str. 44, Zranitelnost ženy a moudrost muže). Tyto podkategorie by bylo dle mého názoru dobré uvést i do Obsahu pro lepší přehlednost, nebo alespoň uvést je v textu souhrnně a takto zhodnotit. Etickou stránku výzkumu (viz metodologie) i metodu polostrukturovaných rozhovorů ve smyslu aktivního reagování na odpovědi respondentek autorka v rámci bakalářské práce zvládla dobře (jak uvádí na str. 34, během rozhovorů vyvstaly dvě další otázky, které zařadila dodatečně).

Při vytváření podkategorií, jež souzní s podkapitolami, učinila diplomandka v průběhu práce na textu velký pokrok a výrazně se posunula od popisnosti k analýze. Samotné kódování považuji ve výsledné podobě za v zásadě přijatelné a názvy jednotlivých podkapitol za kreativní. Problém ovšem vidím, a sem směřuje i moje hlavní kritická připomínka, v analytické a interpretační rovině. Zde má ještě práce některé rezervy, i když i v tomto směru prodělala pozitivní vývoj. Kvalita jednotlivých interpretací je totiž ne zcela vyvážená. Velmi dobrá je např. v podkapitole Zranitelnost ženy a moudrost muže (str. 44-45), kde je vhodně propojena s odbornými texty z teoretické části a souzní s konstruktivistickým pojetím genderu, z něhož citované texty vychází. Propojování teorie s analýzou je však v jednotlivých podkapitolách nestejně důkladné, stejně tak hloubka interpretace. U podkapitoly „Modlitba Otče náš – vliv církevní socializace“ (str. 42), např. není nijak komentován či teoretizován zřejmý rozpor v odpovědích respondentek, kdy na jedné straně říkají, že si nepředstavují Boha jako muže či ženu, na druhé straně by (respondentce Anetě) oslovení Otče náš, Matko naše, narušilo představu „osobního, konkrétního Boha“. V čem tedy spočívá ta osobnost a konkrétnost? Tady bylo třeba ptát se dál, a podkapitolu týkající se této stěžejní křesťanské modlitby více rozvést. Hluběji rozteoretizovány nejsou také podkapitoly týkající se genderové hierarchie a rozhodování (str. 48-50). Vcelku si autorka interpretačně poradila velmi dobře s první kategorií, obrazy božství, lépe než s druhou (obrazy ženství), která ovšem byla v rámci vymezeného tématu jistě náročnější, i když jen proto, že byla pro respondentky přece jen osobnější a týkala se bezprostředněji jejich sebepojetí a vnímání identity, stejně jako vyrovnávání se s případným rozporem, co cítí a co by jako členky církve podle tradičních představ „cítit měly“.

Závěr práce vcelku přehledně sumarizuje výsledky výzkumu a odpovídá na položené otázky. Autorka správně opakovaně zdůrazňuje, že výsledky kvalitativního výzkumu platí jen pro daný vzorek a nelze jim připisovat zobecňující platnost.

Po **stylistické a jazykové stránce** je práce na velmi dobré úrovni, s výjimečnými nedostatky v interpunkci. **Bibliografie** odpovídá požadavkům kladeným na bakalářskou práci. Odkazování a dokumentace jsou vyhovující, i když v některých podkapitolách by mohla být hojnější. Vloudila se technická chybička – v tištěné podobě je stránka 20 uvedena dvakrát.

Celkové hodnocení: Bakalářská práce Jitky Musilové zpracovává téma, které je v rámci genderových studií i feministické teologie velmi aktuální a přínosné. Práce je výsledkem jejího dlouhodobého a hlubokého zájmu o širší tematiku. Diplomandka prokázala schopnost práce s odbornou literaturou a v zásadě i jejího propojování s empirickým materiálem. Spolupráce v rámci diplomního semináře prošla velmi pozitivním vývojem. Vzhledem k uvedeným rezervám ohledně interpretací a koherentnosti argumentace se přikláním ke známce **velmi dobré**.

V Praze, 23.8.2010